Marceli Burdelski*

Misja polska w Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych w Korei.
Geneza – struktura – funkcje

Obecny udział Wojska Polskiego w procesie stabilizacji i odbudowy w Iraku i Afganistanie stanowi istotny wkład w dzieło utrzymania pokoju na świecie. Mało kto dziś pamięta, że debiut międzynarodowy polskich żołnierzy w misjach pokojowych nastąpił po zakończeniu wojny koreańskiej. W dniu 27 lipca 1953 roku został podpisany układ rozejmowy w sprawie rozejmu koreańskiego. Jego celem było położenie kresu rozlewowi krwi w Korei oraz ustanowienie rozejmu zapewniającego całkowite zaprzestanie prowadzenia działań wojennych, aż do ostatecznego uregulowania pokojowego. Mimo iż układ rozejmowy został podpisany, na Półwyspie Koreańskim od pięćdziesięciu pięciu lat trwa konfrontacja stojących naprzeciwko siebie wrogich armii. Dowództwo Koreańskiej Armii Ludowej w Panmundżomie oświadczyło, że Układ Rozejmowy jest martwy i że Dowództwo Narodów Zjednoczonych oraz Komisja Nadzorcza Państw Neutralnych w Korei nie istnieją.

Układ ustalił przerwanie działań wojennych na godzinę 22.00 27 lipca 1953 roku i ustanowił tak zwaną Wojskową Linię Demarkacyjną przebiegającą w okolicy 38. równoleżnika. Jednocześnie strony walczące zostały zobowiązane do wycofania swoich wojsk na odległość 2 km od tej linii, dzięki czemu powstała Strefa Zdemilitaryzowana o szerokości 4 km. Ponadto postanowienia Układu zawierały szereg innych wymogów, między innymi dotyczących wycofania sił zbrojnych walczących stron, warunków rotacji personelu wojskowego i sprzętu uzbrojenia.

Do nadzoru i kontroli zadań wykonywanych postanowieniami Układu powołano szereg organów, wśród których najistotniejszą rolę odgrywają Wojskowa Komisja Rozejmowa (WKR) i Komisja Nadzorcza Państw Neutralnych (KNPN). Siedziby tych organów na mocy układu mieszczą się w maleńkiej miejscowości Panmundżom, dokładnie na granicy przerwania ognia, wokół której wytyczono granicę zwaną Strefą Wspólnego Bezpieczeństwa. WKR, jako główny organ

* Dr Marceli Burdelski, Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna, ul. Biskupia 24 b, 80-875 Gdańsk.

nadzoru i kontroli postanowień Układu Rozejmowego, jest uprawniona do prowadzenia rokowań w przypadku jego naruszenia i jednocześnie stanowi ciało pośredniczące między dowództwem stron walczących. W jej składzie znajduje się dziesięciu wyższych oficerów, po pięciu z każdej ze stron wraz z personelem zabezpieczającym.

Komisja Nadzorcza Państw Neutralnych na mocy postanowień Układu sprawuje funkcje nadzorowania, obserwacji oraz prowadzenia inspekcji i dochodzeń w sprawie wymiany personelu wojskowego i sprzętu uzbrojenia, a także w związku z sygnalizowanymi incydentami w Strefie Zdemilitaryzowanej. KNPN z wyników swoich prac składa WKR stosowne sprawozdania.

KNPN w Korei stanowią czterej wyżsi oficerowie – członkowie Komisji. Zgodnie z Układem dwóch członków w 1953 roku wyznaczyły państwa (uznane za neutralne) wskazane przez Naczelnego Dowódcę Koreańskiej Armii Ludowej oraz Dowódcę Ochotników Chińskich i to zadanie powierzono Polsce i Czechosłowacji. Dwóch pozostałych Członków KNPN analogicznie wybrała druga strona konfliktu, to jest Głównodowodzący Wojskami Narodów Zjednoczonych, który poprosił o realizację tych zadań Szwecję i Szwajcarię.

W myśl postanowień Układu KNPN na podstawie wewnętrznie określonego regulaminu powinna sprawować swoje zadania z wykorzystaniem Grup Inspekcyjnych Państw Neutralnych (GIPN). Jako miejsce pracy GIPN określono rejony, po pięć w północnej i południowej części Korei, tak zwane Porty Wejściowe, poprzez które dozwolone jest przeprowadzanie przez strony rotacji personelu i sprzętu wojskowego. Początkowo KNPN powinna posiadać 20 GIPN z możliwością ich redukcji za zgodą WKR. Każda GIPN składać się powinna z co najmniej czterech oficerów, reprezentujących w równej liczbie przedstawicieli państw neutralnych zaproszonych do prac w Komisji przez strony.

Pod koniec czerwca 1953 roku została wysłana do Pekinu grupa rekonesansowa, licząca około trzydziestu osób. Wkrótce potem gen. bryg. Mieczysław Wągrowski, wyznaczony na Szefa Polskiej Misji, wraz z kilku osobami udał się samolotem na Daleki Wschód. Większość personelu misji oraz całe zaopatrzenie, sprzęt transportowy, łączności, wyposażenie medyczne wyjechały do Korei trzema transportami kolejowymi przez terytorium Związku Radzieckiego i Chin. Po kilku tygodniach podróży polska ekipa przybyła na miejsce. Łącznie pierwsza polska zmiana liczyła 301 osób, w tym 42 spoza Ministerstwa Obrony Narodowej.

Pierwsze posiedzenie KNPN odbyło się 1 sierpnia 1953 roku w Panmundżomie. Polskę reprezentował gen. M. Wągrowski. KNPN rozpoczęła swoją pracę od opracowania i uzgodnienia aktów prawnych regulujących jej działalność. Od tamtego momentu KNPN występuje pod własną flagą, którą stanowi kwadrat podzielony po przekątnych na cztery równe części (trójkąty). Trójkąty w kwadracie wypełnione są kolorami występującymi w barwach narodowych państw członkowskich. Tak więc patrząc od góry w prawo, występujące w kwadracie trójkąty mają kolory: czerwony, żółty, niebieski i biały.

Rejony obozowisk dla personelu KNPN zostały wytyczone w bliskiej odległości od miejsca ich służbowych spotkań w Panmundżomie. Po stronie północnej Wojskowej Linii Demarkacyjnej mieszkali przedstawiciele Polski i Czechosłowacji. Bezpieczeństwo ich pobytu zapewniał personel Koreańskiej Armii Ludowej i Chińskich Ochotników Ludowych. Analogicznie, po stronie południowej mieszkają przedstawiciele Szwajcarii i Szwecji. Bezpieczeństwo ich pobytu zapewniają przedstawiciele Dowództwa Narodów Zjednoczonych.

Pierwszych 10 GIPN już 18 sierpnia przystąpiło do pracy w wyznaczonych Portach Wejściowych. Komisja początkowo wykonywała swoje zadania przez Stałe i Ruchome GIPN, a w wypadkach szczególnych, z jaskrawym naruszeniem Układu, powoływała tak zwane Misje Zastępców Członków w KNPN.

Z jednej strony przedstawicielom Polski brakowało doświadczenia, z drugiej zaś duża odległość od kraju, wielka odpowiedzialność ciążąca na przedstawicielach Polski sprawiały, że zadania wymagające szybkich decyzji niejednokrotnie trzeba było rozwiązywać samodzielnie, a co za tym idzie, bardzo rozważnie.

W pierwszych miesiącach uchwały Komisji zapadały na ogół zgodnie, później jednak pomiędzy członkami KNPN pojawiły się znaczne rozbieżności. Należy pamiętać, że działalność naszych przedstawicieli w tych odległych czasach prowadzona była w warunkach ostrej ideologicznej konfrontacji. Przedstawiciele władz północnej i południowej części Korei nie dowierzały bezstronności prac KNPN.

Na południu często oskarżano polskich i czechosłowackich przedstawicieli w KNPN o prowadzenie działalności szpiegowskiej. Na północy zaś oskarżano nas o daleko posunięty liberalizm w stosunku do współpracujących z nami przedstawicieli Szwecji i Szwajcarii.

Prowokacje strony południowej przybierały niekiedy formę bezpośrednich zamachów, z użyciem ładunków wybuchowych, przeciw przedstawicielom KNPN. Strona północna zaś stosowała bezpośrednią inwigilację w ramach „ochrony" oraz niezmiennie zasadę sztywnego trzymania się zapisów traktatowych, co w praktyce przekładało się na ograniczenia swobody poruszania się poza wcześniej wyznaczonymi strefami i realnej oceny stanu przestrzegania zobowiązań. Pierwszego sierpnia 1954 roku przedmiotem **napaści** stała się siedziba zespołu polskiego w porcie Pusan, co spowodowało wycofanie z tego ważnego portu, przez który przechodziła większość transportów do Korei Południowej, całej grupy inspekcyjnej KNPN do odległego o kilkanaście kilometrów amerykańskiego obozu wojskowego i poważnie osłabiło skuteczność czynności kontrolnych tej grupy. Był to krok na drodze do likwidacji przez Dowództwo Narodów Zjednoczonych pracy stacjonarnych GIPN w części południowej. To posunięcie znacząco ograniczyło zadania KNPN i było konsekwencją redukcji jej personelu.

Dnia 7 listopada 1955 roku Polska Misja poniosła tragiczne straty. W katastrofie oddanego do dyspozycji Komisji samolotu amerykańskiego zginęli – obok pilota – major Jakub Zygielski, kapitan Władysław Rudnicki i porucznik Zygfryd Zieliński.

Zmiany personelu polskiej misji w Korei odbywały się początkowo co 9–11 miesięcy. Od marca 1955 roku liczebność polskiej misji była redukowana, w miarę jak zmniejszał się zakres praktycznej działalności KNPN. Druga zmiana (1954/1955) liczyła jeszcze 300 osób, ale następna już tylko 88, kolejna 35.

Od 1960 roku w skład polskiej misji wchodziło 10 osób, a od 1968 roku – 9 osób.

Wśród znanych nam postaci życia społeczno-politycznego, które służyły w składzie kontyngentu misji polskiej, wymienić można: Eugeniusza Wyznera, byłego wiceministra spraw zagranicznych RP (obecnie zastępca Sekretarza Generalnego ONZ), prof. dra hab. Lecha Antonowicza, znanego specjalistę z zakresu prawa międzynarodowego z UMCS w Lublinie, prof. dra hab. Leszka Kasprzaka z Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dra hab. Stanisława Pawlaka, wieloletniego pracownika MSZ, byłego ambasadora przy ONZ w Nowym Jorku i w Syrii (obecnie doradca prezydenta RP), Leona Leszka Szkutnika, znanego językoznawcę-anglistę, i ówczesnego porucznika, niestety nieżyjącego już Leonida Teligę, słynnego żeglarza.

Kolejne poważne zmiany w pracach misji w KNPN zostały spowodowane zmianami sceny politycznej po upadku Muru Berlińskiego. Rozpad Czechosłowacji i brak zainteresowania Czeskiej Republiki przejęciem dotychczasowych zadań w KNPN dał początek wycofaniu jej przedstawicieli z reprezentowania KNPN po północnej stronie linii demarkacyjnej. W ocenie KRLD funkcjonowanie KNPN nie było już potrzebne. Dążąc do ostatecznej likwidacji niewygodnej KNPN, KRLD skutecznymi działaniami ograniczała możliwości egzystencji i pracy naszych przedstawicieli. W 1995 roku w wyniku dużej presji nasza delegacja z generałem Andrzejem Owczarkiem na czele zmuszona została do opuszczenia miejsca dyslokacji w północnej części Strefy Wspólnego Bezpieczeństwa w Panmudżomie. Działania KRLD doprowadziły do poważnego kryzysu we wzajemnych stosunkach z Polską. Polska odwołała swojego ambasadora z Phenianu. Nowy polski ambasador Wojciech Kałuża do KRLD został wysłany we wrześniu 2001 roku. W ten sposób zakończył się etap pracy Komisji na pierwotnie przyjętych zasadach, a dalsze jej funkcjonowanie wymagało podjęcia określonych inicjatyw politycznych. Przyjęte decyzje polityczne w kraju podtrzymują konieczność funkcjonowania KNPN jako ogniwa stymulującego inicjatywy pokojowe na Półwyspie Koreańskim. Od tamtej chwili nasi przedstawiciele w dwuosobowym składzie doraźnie (3–4 razy w roku) biorą udział w pracach KNPN na zasadzie dojazdu do Panmundżomu od strony południowej. Tę fazę naszego udziału w pracach KNPN rozpoczął generał Stanisław Koziej z pułkownikiem Eugeniuszem Jendraszczakiem, a kontynuowali ją później generał Andrzej Ekiert i pułkownik Tadeusz Krzywda. Ostatnim szefem polskiej misji do KNPN był gen. bryg. Anatol Czaban. Po napięciach spowodowanych przez realizację przez KRLD programu nuklearnego obserwujemy znaczny spadek napięcia na Półwyspie Koreańskim. 13 lutego 2007 roku państwa uczestniczące w rozmowach

sześciostronnych w sprawie zamknięcia programu nuklearnego KRLD przyjęły wspólne oświadczenie z mapą drogową nakreślającą działania zmierzające do likwidacji urządzeń i arsenałów nuklearnych KRLD. Obecnie proces ten jest bliski finalizacji. Oznacza to konfrontację ze Stanami Zjednoczonymi. Uczestnicząc w pracach KNPN, według zgodnych relacji wszystkich jej uczestników, atmosferę minionego okresu zimnowojennego można odbierać niemal wszystkimi zmysłami. W niezmienionym stylu, tak jak dawniej, przed każdym posiedzeniem jak też w jego trakcie wyczuwa się atmosferę wzmożonej wzajemnej obserwacji zachowania się stron zarówno podczas przemieszczania się członków Komisji w Strefie Wspólnego Bezpieczeństwa, jak i w trakcie trwania konferencji. Są nadzieje na zastąpienie traktatu rozejmowego Układem Pokojowym, a będzie to oznaczało kres misji KNPN i polskiej misji do niej.

Podsumowując pięćdziesięcioletni wysiłek naszego kraju w pracach KNPN, należy podkreślić, że służyło i pracowało w Korei ponad 1000 żołnierzy i pracowników cywilnych, którym należy się szczególne podziękowanie za włożony wysiłek w utrzymywanie pokoju na świecie.

Summary

The Polish mission in Neutral Nations Supervisory Commission in Korea. History – structure - functions

The article described the international peace mission in Korea in which the Polish Army participated following the end of the Korean War in 1953. Even though an armistice agreement was signed, the Korean Peninsula has experienced confrontation of two alien armies for the last 55 years. The author discusses the role of the Polish mission in the NNSC. During its activity over 1000 Polish soldiers and civilians has served in Korea.